

органов прокуратуры в государственном механизме Советской Украины в 20-х - начале 30-х гг. XX в.. Автором анализируются существующий массив юридической и исторической литературы, определяются основные параметры функционирования государственного механизма УССР и раскрывается специфика правоотношений органов и других элементов государственного механизма. Освещаются результаты последствий функционирования института прокуратуры и их последствия для различных слоев общества в указанных хронологических рамках.

В современных условиях реализации Украиной европейского цивилизационного выбора особо важное место занимает реформирование судебной ветви власти и прокуратуры.

Трагический опыт второй половины 1920-1930-х гг.. Предостерегает современных реформаторов не повторить ошибки прошлого, побуждает к поиску эффективных путей реформирования института прокуратуры. В предложенном обзоре делается попытка представить историографический анализ института прокуратуры в становлении тоталитарной системы в Советской Украине 1920-1930-х гг..

Ключевые слова: власть, прокуратура, механизм государства, тоталитаризм, идеология, политическая система общества.

* * *

УДК 94:061.24:343.91-053.6(477)“1920/1925”

Волошинова А. В.

аспірантка кафедри історії слов'ян,
Донецький національний університет
(Україна, Донецьк), anya-voloshinova@yandex.ru

Діяльність Комісії

ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УСРР В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1920–Х РР.

Вивчається робота Комісії для неповнолітніх правопорушників на території УСРР в першій половині 1920-х рр. Дослідження ґрунтуються на критичному аналізі джерел Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державних архівів Донецької, Луганської та Запорізької областей, а також опублікованих джерел офіційного походження та матеріалах періодичної преси. Методологічну основу роботи складають історико-генетичний та проблемно-хронологічний методи. Результатом проведеного дослідження є визначення значимості Комісії у вирішенні проблем правопорушень серед неповнолітніх.

Ключові слова: Комісія для неповнолітніх правопорушників, Інститут братів та сестер соціальної допомоги, малолітні та неповнолітні правопорушники, правопорушення.

Радянське дитинство першої половини 1920-х рр. було поставлене в жорстокі рамки воєнного життя – революційні події 1917-го р., розгортання громадянської війни, нестійке економічне положення держави. Діти, як самий незахищений елемент суспільства, страждали найбільше. Відсутність батьківської опіки та елементарних засобів для існування виганяли їх на вулицю, де вони намагалися вижити будь-яким способом. Нерідко діти вдавалися до крадіжок, шахрайства, підробки, розбою, хуліганства та ін. За даними статистики, дитяча злочинність до 1920 року, в порівнянні з 1913 р. в РСФРР зросла більше ніж в 2 рази. На початку 1920-х рр. приблизно 80–90% правопорушень неповнолітніх скоювали безпритульні [1, с. 8]. У зв'язку з цим перед державою поставала нагальна потреба боротьби з дитячою злочинністю.

Метою цієї статті є дослідження роботи Комісії для неповнолітніх правопорушників на території УСРР в першій половині 1920-х рр. Завданнями роботи є дослідити процес створення та структуру Комісії, визначити основні напрямки її діяльності, показати значимість цього органу у вирішенні проблем правопорушень серед дітей.

В історичній науці питання роботи Комісії для неповнолітніх правопорушників на території України в досліджуваній період є недостатньо висвітленим. Деякі

аспекти даної теми висвітлювалися в роботах українських істориків О.С.Паращевіної, В.С.Виноградової–Бондаренко, юристів О.І.Анатольєвої [2, с. 20–23; 3, с. 30–35; 4, с. 181–188].

Джерельну базу даного дослідження склали переважно матеріали з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державних архівів Донецької, Луганської та Запорізької областей, а також опубліковані джерела офіційного походження та матеріали періодичної преси.

Першим законодавчим актом про боротьбу з дитячими правопорушеннями був Декрет РНК від 14 січня 1918 р. про створення комісії для неповнолітніх, обвинувачених у суспільно-небезпечних діях в РСФРР, опублікований у 8-му номері газети Тимчасового Робітничого та Селянського уряду [5]. Згідно з Декретом, радянською владою скасовувалися спеціалізовані суди над малолітніми та неповнолітніми. Зазначені справи дітей обох статей віком до 17 років, помічених в суспільно-небезпечних діях, тепер передавалися в комісії для неповнолітніх. Пізніше, згідно з Декретом від 4 березня 1920 р. цей період був збільшений до 18 років [6]. Комісії створювалися при Народному Комісаріаті громадського піклування, включали 1-го представника від 3-х відомств: громадського піклування, народної освіти, юстиції та з обов'язковою присутністю лікаря, і мали право застосовувати до неповнолітніх тільки медично-педагогічні заходи.

Для налагодження роботи комісії, в тому ж році Народними комісаріатами освіти, охорони здоров'я та юстиції була видана “Інструкція комісії для неповнолітніх, обвинувачених у суспільно-небезпечних діях”, де зазначалося, що Комісія не виносить неповнолітнім ніяких вироків і не призначає покарань. При розгляді діянь, Комісія мала розглядати наступні питання, а саме: чи було скоєно вказане діяння, чи мало воно суспільно-небезпечний характер, чи потрібне обвинуваченому суспільне виховання та забезпечення за рахунок держави, чи можливе повернення неповнолітнього в колишнє середовище, під нагляд родини або рідних. Якщо Комісія не визнавала діяння неповнолітнього суспільно-небезпечними, то його мали передати в притулок, в залежності від віку та фізичного розвитку, але якщо визнавала, то передавала в розпорядження Особливого відділу піклування неповнолітніх, обвинувачених в суспільно-небезпечних діях, який був створений в січні 1918 р. при Народному Комісаріаті державного піклування [7, арк. 20–21].

В Інструкції зазначалося, що перша, центральна, комісія мала створюватися при Особливому відділі для неповнолітніх, звинувачених в суспільно-небезпечних діях. По мірі необхідності, комісії мали створюватися при місцевих Радах робітничих та селянських депутатів та Особливих відділах для неповнолітніх.

Засідання комісії проходили публічно, в задалегідь призначені дні та години. Публічний розгляд справ був частиною профілактико-виховного процесу для населення.

Для більш ефективної роботи Комісії, було створено Центральний Інститут соціальної допомоги неповнолітнім, звинуваченим в суспільно-небезпечних діях. Інститут створювався з метою надання соціальної

допомоги неповнолітнім злочинцям через розробки спеціальних заходів та втілення їх в життя. Штат Інституту був достатньо розгалужений, це – представники відділу піклування місцевих рад, комісії для неповнолітніх, лікарі, робітники при Центральних пунктах (місце, куди приводили затриманих неповнолітніх), а також лікарі всіх місцевих колоній, притулків, та інших закладів для морально-дефективних дітей, представники комітетів службовців даних закладів, а також брати та сестри соціальної допомоги. Таким чином, комісія для неповнолітніх займалася збором інформації та розглядом справи правопорушників, а Інститут розробляв методи роботи з ними [7, арк. 22].

В Україні подібна організація була запроваджена Положенням Народного Комісаріату просвіти УСРР про створення Інституту братів та сестер соціальної допомоги при секції охорони дитинства 10 серпня 1920 р. На відміну від Центрального Інституту, який був створений в РСФРР, Інститути братів та сестер в УСРР на місцях були з'єднувальним ланцюгом між безпритульними та органами Наркомпросу. Вони створювалися при секціях Охорони дитинства та юнацтва губернських та повітових відділів Народної освіти. Інститути обслуговували приймальники, колектори, Комісії для неповнолітніх. Як зазначалося в Положенні, їх головним завданням було чергування на вокзалах, базарах, площах, нічліжках, дитячих приймальних пунктах, затримання безпритульних та відправлення в приймальні пункти, збір інформації про неповнолітнього. Всі члени даної організації мали розпізнавальний знак – нарукавна пов'язка з великими літерами ОД (охорона дитинства) [8, арк. 12].

Перші Комісії для неповнолітніх правопорушників в Україні були запроваджені зі встановленням радянської влади на території країни Декретом Ради Народних Комісарів УСРР “Про відповідальність неповнолітніх” від 12 червня 1920 року, який був створений на основі Декрету 1918 року. В Декреті “Про відповідальність неповнолітніх” дублювалися основоположні засади роботи Комісій Російської республіки та їх функції [9, арк. 39]. Але, Комісії в УСРР, на відміну від Комісій в РСФРР, створювалися при відділах Народного Комісаріату просвіти. Як зазначалося у звіті про роботу Всеукраїнської Комісії в справах неповнолітніх за 1921 р., більшість Комісій вже були організовані до середини 1920 р., але їх безпосереднє функціонування розпочалося тільки на початку 1921 р. [10, арк. 1].

Центральна Всеукраїнська Комісія для неповнолітніх правопорушників була створена в 1920 р. в м. Київ. Даний орган займався розробкою проектів, декретів, постанов про неповнолітніх, також в окремих випадках розглядом найскладніших справ правопорушників. Очолював Комісію голова – головний інспектор у боротьбі з дефективним дитинством. На місцях в тому ж році створювалися губернські та повітові Комісії [10, арк. 2]. Вже до 1 січня 1923 р. вони функціонували у всіх повітових та губернських містах [10, арк. 24]. Комісіями для неповнолітніх правопорушників були охоплені центри наступних губерній: Волинська, Донецька, Катеринославська, Запорізька, Київська, Кременчуцька,

Миколаївська, Одеська, Подільська, Полтавська, Харківська та Чернігівська [10, арк. 19].

З перших днів свого існування Комісії зіштовхнулися з рядом проблем. У звіті про діяльність Комісії для неповнолітніх правопорушників (Центральної та місцевих) за перше півріччя 1922 р. зазначалося, що “якщо губернським Комісіям, поставленим в кращі умови, вдалося надати звіт за 1921 р., то багаточисельні повітові Комісії навіть не змогли проявити свою дієздатність”. Так, зі 103-х повітових Комісій в 1922 р. фактично працювало тільки 60 [10, арк. 24]. Основними причинами ускладнення роботи Комісій визнали розгортання НЕПу, голод, що спричинив скорочення штатів, недостатнє фінансування, відсутність установ для правопорушників [10, арк. 7].

Не менш складною проблемою виявилось небажання судових, судово-адміністративних та адміністративних закладів передавати справи неповнолітніх в Комісію. Протягом 1921–1922 рр. вони продовжували виносити вироки. За даними з 4-х міст України: Одеси, Харкова, Катеринослава та Києва в Народний суд та Ревтрибунал було передано 96 справ [10, арк. 7]. Наприкінці 1921 р. Комісія почала активно усувати зазначену проблему та зосередити в себе розгляд всіх справ про неповнолітніх [10, арк. 1]. Так, в звіті Запорізької губернської Комісії за грудень 1920 р. – вересень 1921 р. зазначалося, що “за останні 2 тижні до Комісії надійшли справи про дітей, яких підозрюють в зберіганні зброї. До того вони разом з дорослими були засуджені до розстрілу та чекали своєї черги” [11, арк. 2].

Як вже зазначалося, кожна Комісія складалась з 3-х членів. Як правило, головою комісії призначався представник народної освіти, що підкреслювало педагогічно-виховні методи роботи органу. Голова Комісії займався безпосереднім розглядом справи на засіданні та ухваленням рішення. Члени Комісії, в залежності від свого спрямування, виконували функції огляду стану правопорушника та слідкували за дотриманням всіх встановлених законодавством норм та обов'язків.

Так, лікар повинен був оглянути на предмет фізичного та психічного розвитку кожного правопорушника, який надійшов до Комісії, узгодити запобіжний захід з рівнем здоров'я дитини, слідкувати за роботою обслідувачів. Коли одного обслідування розвитку правопорушника виявлялося недостатньо для вивчення особистості та обставин скоєного ним злочину, лікар мав право наполягати на розміщення його в колектор для спостереження, котре самостійно і проводив [12, арк. 23].

Юрист, як рівноправний член Комісії, приймав участь у її роботі, стежив за правильним веденням процесуальної сторони на всіх стадіях розбору справи, був посередником між Комісією та органами судово-адміністративного характеру. В складних випадках, юрист власноруч проводив попереднє слідство, допит потерпілого та свідків. При Комісії існував кабінет юридичної консультації, де юрист надавав допомогу охочим стосовно ювенального права [12, арк. 21–22].

Як вже зазначалося, губернські Комісії розпочали активно функціонувати з 1921 р., кількість справ, розглянутих ними в цьому ж році виключно у містах

досягала 10 000, а всього по Україні – до 15 000. Найбільша кількість справ надійшла до Всеукраїнської Комісії з Одеської губернії – 2670, Київської – 1350, Харківської – 1905 та Катеринославської – 926 [10, арк. 1]. Протягом 1-го півріччя 1922 р. через губернські Комісії пройшло 8328 справ [10, арк. 8], а в 1923 р. – 6483 справи з губернських Комісій та 3600 – з окружних, всього – 10083 справи [10, арк. 40]. В 1924 р. Комісія розглянула 12182 справи, в 1925 р. – 10750 справ [21, арк. 22].

На початку роботи Комісій ми спостерігаємо збільшення кількості справ, а в 1923 р. – зменшення. Дана тенденція пояснюється введенням статті 18 до Карного Кодексу Радянського союзу та узгодженням її постановою ВУЦВК від 19 грудня 1923 р. про те, що вік неповнолітніх, покарання до яких не мало застосовуватися, знижувався до 16 років. Таким чином, всі неповнолітні правопорушники віком до 16 років безпосередньо відправлялися в Комісію [12 арк. 17]. Тепер неповнолітні 16–18-ти років підлягали веденню судових органів на загальних з повнолітніми підставах, але стосовно них заборонялося застосовувати такий запобіжний захід як репресії (розстріл) [13, арк. 4].

В 1923 р. в УСРР була проведена реформа, з укрупнення одиниць адміністративно-територіального поділу. Дивлячись на це, відбулися зміни й в мережі Комісій для неповнолітніх правопорушників в Україні, а саме: скасовувалися повітові Комісії, зменшувалася кількість губернських до 9-ти, та створювалися окружні – 44 [10, арк. 8].

В 1925 р. відбулася реорганізація діяльності Комісії. Того ж року “Положенням про судоустрій УСРР”, Комісії для неповнолітніх правопорушників були віднесені до спеціальних судів [14, с. 255]. Положенням розширювалися права юристів та лікарів. На ділі, суттєвих змін в роботі не відбулося, Комісія продовжувала залишатися органом медично-педагогічного впливу.

Стосовно контингенту, з яким працювала Комісія, слід зазначити, що середньостатистичний вік неповнолітнього правопорушника протягом дослідженого періоду змінювався. Якщо в 1921–1922 рр. вік коливався від 16 до 18 років, а саме 1921 р. – 48,6% [10, арк. 2], 1922 р. – 45%, то зі зниженням верхньої вікової планки неповнолітніх правопорушників до 16 років в 1923 р., вік відповідно знизився до 13–16 років – 87% [15, арк. 44]. Нижня вікова планка неповнолітнього правопорушника становила 7 років, хоча зустрічались випадки скоєння злочинів і у дітей віком 5–6 років.

За статевою ознакою переважну кількість неповнолітніх правопорушників становили хлопці, як то в 1920–1923 рр. – 87% від загальної кількості дітей [10, арк. 2, 7, 40].

Інколи, окрім віку та статі неповнолітніх правопорушників Комісіями вказувалася національність обвинувачуваних. Так, у звіті Запорізької губернської Комісії для неповнолітніх станом на 22 травня 1922 р. зазначалося, що з 52 правопорушників 18 росіян, 26 українців та 8 євреїв [16, арк. 88].

Як свідчать проаналізовані звіти центральної та місцевих Комісій для неповнолітніх, єдиного переліку скоєних правопорушень вони не мали. Це говорить про

те, що правопорушення залежали від економічного розвитку місцевості та власне контингенту правопорушників. В результаті дослідження були виявлені наступні форми та види правопорушень: правопорушення проти держави (контрреволюційна діяльність, шпигунство, бандитизм, покриття бандитизму, приховування зброї, продаж зброї бандитам, провокація, служба в білих, дезертирство, підробка), проти порядку управління (посадовий злочин, хабарництво, невиконання вказівок влади, самовільне залишення служби), господарські правопорушення (порушення правил торгівлі, перегін самогону, спекуляція), правопорушення проти недоторканості особистості (вбивство, поранення, побої, зґвалтування, замах на зґвалтування, хуліганство, розбій, образа, злочини проти честі, проституція, людожерство), проти майнового права (крадіжка (зі зломом, кишенькові, з дитячих установ), грабунки, продаж крадених речей, шахрайство, пошкодження майна, підпал, порубка лісу, купівля завідомо краденого, безквитковий проїзд на залізниці), правопорушення, непередбачені кримінальним кодексом (бурлацтво, відсутність документів, жебрацтво, пияцтво, азартна гра, порушення дисципліни) [10; 15; 16; 17].

Зі встановленням нової влади з’являлися нові види правопорушень серед неповнолітніх – правопорушення проти держави, а саме: контрреволюція, служба у білих, зберігання зброї, укриття бандитів. Це пояснювалося радянською владою як належне явище, “оскільки дітям властива схильність до наслідування, дитячий запал, жага пригод, нескінченна енергія, що вимагає розряду” [11, арк. 2]. Окрім зазначеного пояснення, на нашу думку, причинами такої поведінки могли стати важкі наслідки революцій, події громадянської війни та складне економічне становище в країні.

Голод 1921–1922 рр. породив ще один специфічний вид правопорушень серед неповнолітніх – людожерство. В першій половині 1922 р. в Запорізькій та Катеринославській губерніях були зафіксовані дані випадки. Як зазначалося у звіті Всеукраїнської Комісії для неповнолітніх правопорушників за перше півріччя 1922 р.: “всі звинувачені були доставлені в лежачому положенні до крайності доведені голодом”.

За статистику, в першій половині 1920-х рр. найбільша кількість правопорушень серед неповнолітніх припадала на крадіжки. Так, за даними звітів Всеукраїнської Комісії, в 1921 р. крадіжки склали 80% [10, арк. 2], в 1922 р. – 72% [10, арк. 7] та 1923 р. – 92% [10, арк. 40]. За даними місцевих Комісій, зазначена тенденція зберігається, крадіжки склали переважну кількість злочинів серед правопорушників, а саме: 44% – в 1924 р., 50% – в 1925 р. [15, арк. 44].

Так, Донецькою губернською Комісією для неповнолітніх правопорушників в жовтні 1923 р. було розглянуто справу Васильєва Андрія Степановича 1913 р. н. та Кондратенко Семена Івановича 1913 р. н. Андрій та Семен обвинувачувалися в дрібній крадіжці в дитячому будинку ім. “Короленка”, вихованцями якого вони були останні декілька років. Васильєв Андрій був круглим сиротою і з 7-ми років виховувався в дитячих закладах Маріупольського Окружного відділу Народної освіти. В характеристиці, яку надала завідувач

дитбудинку Василевська, зазначалося, що хлопець виховувався в 4-х дитячих закладах, а саме – в дитячому будинку ім. Раковського, Бухаріна, Короленка та дитячому містечку в м. Маріуполь, де систематично проводив крадіжки. З хлопцем постійно проводилися роз'яснювальні бесіди керівниками педагогічного колективу, але Андрій не піддавався впливу, тому комісією було визнано безглуздом його перебування в дитбудинку для нормальних дітей внаслідок дефективності. Андрія було вирішено ізолювати від дитячого колективу дитбудинку ім. Короленка та направити в колектор №2 під особливий нагляд вихователів. Що стосується Кондратенко Семена, то у хлопця була матір – Кондратенко Марія Іванівна, котра не мала постійного місця проживання, працювала поденно на хуторі Кирпичово. Характеристику хлопця надала також завідувач дитбудинку №3 ім. Королева Василевська, в якій вказувалося на те, що Семен мав “тип злодія-рецидивіста”, вихованець постійно займався дрібними крадіжками та не піддавався моральному впливу. Комісія визнала хлопця дефективним та розумово відсталим і направила його в колектор №2 для медично-педагогічного впливу [17, арк. 20–23].

До 1923 р. змінювався характер правопорушень, все частіше фіксувалися випадки жорстоких вбивств, злочини скоювалися цілими групами дітей або за участі з дорослими [10, арк. 7].

Як вже зазначалося, Комісія для неповнолітніх правопорушників була органом медично-педагогічного впливу, тому постанови після розгляду справи були відповідними. В Інструкції губернським та повітовим Комісіям про порядок руху справ за 21 червня 1921 р. зазначалися наступні заходи впливу: встановлення нагляду рідних, вихователів, обслідувачів над неповнолітніми, у разі, якщо Комісія визнавала неможливість розміщення їх в сімейній обстановці, суворе “внушення”, призначення на роботу зі встановленням нагляду або без, розміщення у відповідні дитячі заклади, відправлення на батьківщину [8, арк. 3].

Для ефективної роботи Комісії в досліджуваній період створювалася мережа закладів для правопорушників, основною метою яких було “соціальне виховання дітей з врахуванням їх особливостей шляхом розвитку соціально-корисних навичок та підготовки до самостійного життя” [18, арк. 2]. Вказана мережа включала наступні різновиди закладів: колектор, реформаторіум, основний дитячий будинок для неповнолітніх правопорушників, допоміжний будинок для неповнолітніх правопорушників, трудова колонія для неповнолітніх правопорушників, трудовий будинок для дівчат, основний дитячий будинок для дефективних дітей, допоміжний будинок дефективного дитинства. Окрім закладів для дітей-правопорушників з психічними розладами, створювалися заклади для безпритульних з фізичними недоліками. Це основний та допоміжний дитячі будинки для глухонімих і дитячий будинок для сліпих [18, арк. 2–7].

Але, заклади для правопорушників на початковому етапі становлення існували не при всіх Комісіях. Так, в першій половині 1922 р. в Запорізькій Комісії дані заклади були відсутніми, а Мелітопольський колектор,

що знаходився в 110 верстах від міста, завжди був переповнений. В Донецькій та Луганській Комісіях не існувало закладів для важких підлітків. Даний факт значно погіршував ефективність роботи Комісії, адже близько 50% правопорушників потребували перевиховання в закладах. У зв'язку з цим більшість неповнолітніх були відпущені під нагляд рідних, вихователів або влаштовані на роботу [19, арк. 7]. Даний факт знаходить підтвердження в наступній таблиці.

Таблиця 1

Виховні заходи по вирішенні справ губернських Комісій відносно малолітніх правопорушників [10, арк. 1, 8, 40]

Заходи впливу	1921 р.	1922 р.	1923 р.
Встановлення нагляду рідних, вихователів, суворе “внушення”, відправлення на батьківщину, в дитячі будинки для нормальних, влаштування на роботу	85,2%	75%	72%
Розміщення в трудові колонії	6,7%	7%	16%
Розміщення в реформаторіум	7,7%	11%	12%
Розміщення в жіночий колектор	не застосовувалися	4%	не застосовувалися
Інші заходи впливу	не застосовувалися	3%	не застосовувалися

Так, в грудні 1925 р. Запорізька Окружна Комісія для неповнолітніх правопорушників розглядала справу Гемеля Миколи Даниловича 15-ти років, звинуваченого в хуліганстві. Ввечері 26 листопада 1925 р. на Кузнечній вулиці в м. Запоріжжя хлопець в п'яному стані вдарив в обличчя перехожого Бановського, обляв нецензурними словами його дружину та розбив вікно в помешканні райкому літераторів. Голова РКП Ляпик, проходячи повз, хотів допомогти постраждалим, але Гемель і його вдарив по обличчю. Міліціонер, який прибув на виклик, теж постраждав від рук Гемеля, отримав побої. І тільки за допомогою другого міліціонера, правоохоронним органам вдалося затримати хулігана. На допиті в міліції виявилося, що Микола нічого не пам'ятав, так як був п'яним. Після засідання, Комісія на чолі з головою П.Г. Сквордяковою прийняла рішення з наступним формулюванням: “так як Гемель вперше привлекався, зробити йому сувору вимову й віддати під відповідальний догляд обслідувача. Якщо Гемель ще зробить злочин, його буде передано до прокуратури, будуть його судити як дорослого” [20, арк. 1–15].

Отже, створення Комісії для неповнолітніх правопорушників в УСРР в першій половині 1920-х років було новим кроком до розбудови радянського кримінального законодавства. Безперечно, відміна судів над малолітніми та неповнолітніми спочатку до 18, а потім до 16 років дозволила великій кількості правопорушників зберегти життя та виправитися. Молода радянська держава мала потребу в людях “нового типу” – енергійних, цілеспрямованих, відданих ідеям комунізму, молодих будівельників нового життя, тому головним завданням було не покарання, а перевиховання та адаптація до життя в суспільстві.

На початковому етапі функціонування, Комісія стикалася з проблемами недостатнього фінансування, небажанням судово-адміністративних органів віддавати справи у її відання, недостатньої кількості спеціальних

закладів для правопорушників. Дійсно, перша половина 1920-х рр. була періодом спроб налагодження роботи та усуненням помилок, але створення Комісії для неповнолітніх як органу медично-педагогічного впливу, було великим проривом у вирішенні соціальних проблем.

Список використаних джерел

1. Рябініна Н.В. Дитяча безпритульність та злочинність в 1920-ті роки (за матеріалами губерній Верхнього Поволжя): учбовий посібник / Н.В. Рябініна. – Ярославль: Яросл. держ. ун-т, 1999. – 58 с.
2. Парашевіна О.С. Правовий захист безпритульних правопорушників органами народної освіти в 20-х рр. XX століття. (На прикладах Дніпропетровщини) // Борисфен. – 2004. – № 4.
3. Виноградова-Бондаренко В.С. Проблема злочинності неповнолітніх в Україні у 20-ті роки XX століття / В.С. Виноградова-Бондаренко // Наука і сучасність. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К., 2000. – Т. XXIII. – Вип. 2. – Ч. 3.
4. Анатольєва О.І. Становлення системи правового регулювання боротьби зі злочинністю неповнолітніх в УРСР у 20-х роках // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – К., 1999. – Вип. 4.
5. Декрет СНК РСФСР от 14.01.1918 О комиссиях для несовершеннолетних // Газета Временного Рабочего и Крестьянского Правительства. – № 8. – 14.01.1918.
6. Постановление СНК РСФСР от 4.03.20 о несовершеннолетних, обвиняемых в общественно опасных деяниях // СУ РСФС. – 1920. – № 13. – ст. 83.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 213.
8. Державний архів Запорізької області (далі – ДАЗО). – Ф. Р-3. – Оп. 1. – Спр. 148.
9. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 987.
10. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 3. – Спр. 950.
11. ДАЗО. – Ф. Р-3. – Оп. 1. – Спр. 287.
12. Державний архів Луганської області (далі – ДАЛО). – Ф. Р-640. – Оп. 1. – Спр. 1.
13. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 571.
14. Положення про судострій УСРР: Затверджене на II сесії ВУЦВК IX скликання 23.10.25 р. // ЗУ УСРР. – 1925. – № 92–93.
15. ДАЛО. – Ф. Р-640. – Оп. 1. – Спр. 18.
16. ДАЗО. – Ф. Р-3. – Оп. 1. – Спр. 314.
17. Державний архів Донецької області. – Ф. 2325. – Оп. 1. – Спр. 1.
18. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 1676.
19. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 1685.
20. ДАЗО. – Ф. Р-1254. – Оп. 1. – Спр. 92.
21. ЦДАВО. – Ф. 166. – Оп. 5. – Спр. 702.

References

1. Ryabinina N.V. Dityacha bezpritulnist ta zlochinnist v 1920-ti roki (za materialami guberniy Verhnogo Povolzhya): Uchboviy posibnik / N.V. Ryabinina. – Yaroslavl: Yarosl. derzh. un-t, 1999. – 58 s.
2. Parashevina O.S. Pravoviy zahist bezpritulnih pravoporushnikov organami narodnoyi osviti v 20-h rr. XX stolittya. (Na prikkladah Dnipropetrovshchiny) // Borisfen. – 2004. – № 4.
3. Vinogradova-Bondarenko V.E. Problema zlochinnosti nepovnolitnih v Ukraini u 20-ti roki XX stolittya / V.E. Vinogradova-Bondarenko // Nauka i suchasnist. Zbirnik naukovih prats Natsionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni M.P. Dragomanova. – K., 2000. – T. XXIII. – Vip. 2. – Ch. 3.
4. Anatoleva O.I. Stanovlennya sistemi pravovogo reguluvannya borotbi zi zlochinnisty nepovnolitnih v URSR u 20-h rokah // Naukoviy visnik Natsionalnoyi akademiyi vnutrishnih sprav Ukraini. – K., 1999. – Vip. 4.
5. Dekret SNK RSFSR ot 14.01.1918 O komissiyah dlya nesovershennoletnih // Gazeta Vremennogo Rabocheho i Krestyanskogo Pravitelstva. – № 8. – 14.01.1918.
6. Postanovlenie SNK RSFSR ot 4.03.20 o nesovershennoletnih, obvinyayemykh v obschestvenno opasnykh deyaniyah // SU RSFS. – 1920. – № 13. – st. 83.

7. Tsentralniy derzhavniy arhiv vischih organiv vladi ta upravlinnya Ukraini (dali – TsDAVO Ukraini). – F. 166. – Op. 1. – Spr. 213.
8. Derzhavniy arhiv Zaporizkoyi oblasti (dali – DAZO). – F. R-3. – Op. 1. – Spr. 148.
9. TsDAVO Ukraini. – F. 166. – Op. 1. – Spr. 987.
10. TsDAVO Ukraini. – F. 166. – Op. 3. – Spr. 950.
11. DAZO. – F. R-3. – Op. 1. – Spr. 287.
12. Derzhavniy arhiv Luganskoyi oblasti (dali – DALO). – F. R-640. – Op. 1. – Spr. 1.
13. TsDAVO Ukraini. – F. 166. – Op. 2. – Spr. 571.
14. Polozhennya pro sudostriy USRR: Zatverdzhene na II sesiyi VUTSVK IX sklikannya 23.10.25 r. // ZU USRR. – 1925. – № 92–93.
15. DALO. – F. R-640. – Op. 1. – Spr. 18.
16. DAZO. – F. R-3. – Op. 1. – Spr. 314.
17. Derzhavniy arhiv Donetskoyi oblasti. – F. 2325. – Op. 1. – Spr. 1.
18. TsDAVO Ukraini. – F. 166. – Op. 1. – Spr. 1676.
19. TsDAVO Ukraini. – F. 166. – Op. 2. – Spr. 1685.
20. DAZO. – F. R-1254. – Op. 1. – Spr. 92.

Voloshynova A. V., postgraduate student of the Department of the Slavs History, Donetsk National University (Ukraine, Donetsk), anya-voloshinova@yandex.ru

Activities of the Commission for Juvenile Offenders in the USSR in the first half of 1920s

This paper studies the activities of the Commission for Juvenile Offenders in the USSR in the first half of 1920s. The study is based on the materials from the Central State Archive of higher government authorities of Ukraine, State Archives of Donetsk, Luhansk and Zaporizhzhia oblasts, as well as official published sources and periodicals materials. Historical and genetic and problem-chronological methods constitute the methodological basis of the paper. The finding of this study is to determine the significance of the Commission in addressing the problems of juvenile delinquency. The author concluded that in the early stage of its activities, the Commission faced the problems of inadequate funding, unwillingness of judicial and administrative authorities to give cases in its jurisdiction, insufficient number of special facilities for the offenders, but despite this, the establishment of the Commission for Juveniles as a body for medical and educational influence was a great breakthrough in solving social problems and a new step in building the Soviet criminal law.

Keywords: Commission for Juvenile Offenders, Institute of Social Care Brother and Sisters, young and juvenile offenders, offense.

Волошинова А. В., аспирантка кафедри історії славян, Донецький національний університет (Україна, Донецьк), anya-voloshinova@yandex.ru

Деятельность Комиссии для несовершеннолетних правонарушителей на территории УССР в первой половине 1920-х гг.

Изучается работа Комиссии для несовершеннолетних правонарушителей на территории УССР в первой половине 1920-х гг. Исследование основывается на критическом анализе источников Центрального государственного архива высших органов власти и управления Украины, Государственных архивов Донецкой, Луганской и Запорожской областей, а также опубликованных источников официального происхождения и материалах периодической печати. Методологическую основу работы составляют историко-генетический и проблемно-хронологический методы. Результатом проведенного исследования является определение значимости Комиссии в решении проблем правонарушений среди несовершеннолетних.

Ключевые слова: Комиссия для несовершеннолетних правонарушителей, Институт братьев и сестер социальной помощи, малолетние и несовершеннолетние правонарушители, правонарушения.

* * *

УДК 94(477):373.3(=411.16)“192/193”

Розовик О. Д.
кандидат історичних наук, викладач
кафедри українстики, Національний медичний
університет ім. О. О. Богомольця
(Україна, Київ), Lesya1988@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ В УСРР У 1920-Х – ПОЧАТКУ 1930-Х РР.

Вивілюється малодосліджена у історичній науці проблема організації шкільної освіти єврейської національної меншини УСРР у 1920-х – початку 1930-х рр. Акцентується увага на тому, що в процесі переселенського руху в